

Komentarji

Al ameriškega šolstva
je silno udarila vse
in v zvojni ustanovi v
državah. Propadlo
številno časopisov in re-
padle so operne družbe
ališa, prav tako mnogo
učnih zavodov. Naj-
darec so pa utrpeli jav-
ne šole so v glav-
inska in le deloma (uni-
državna zadeva. Ko je
bankrotirala občine, so
uprave začele najprej
pri šolah in iz tega se
pri škandalozno dejstvo,
na tretjina učiteljsva
rez službe, ostali dve
sta učili na "puh", šol-
je bil omejen in tudi
is je bil skrajšan, tako
otroci potepali po uli-
cesto da bi se učili. In
pravi škandal za Zdru-
ave! — čez dva milijo-
je sploh brez vsakega
pouka.

v zgodovini te repub-
i javno šolstvo padlo
v takšno sramotno
kakor baš v tej krizi.
rok pa je v lokalni šol-
nomiji. Tudi velike in
sestne občine kot je Či-
jasno pokazale, da v
ne zmorejo vsega in
so bile porinile šole v
— kakor da je šolska
cece postarša stvar,
no potrebna!
edi iz tega? To, da je
v njih šol odvisen od lo-
vnikov in kot tak ni tr-
k večji gospodarski vi-
hko ogrozi. Na tisoče
želi je moralo zapreti
fabrike in rovi!
še federalna vlada jih
s svojimi posojili ali

zlo, ki izvira iz lokalne
tonomije, je neenotnost
ka država, vsaka obči-
vni sistem, ki je lahko
sosednjega, a odpom-
re biti, kajti šolski sis-
te občine se ravna po
svoje občine.

je, da odpomči ne bo
sa, dokler se sistem
l po vsej republiki ne
ra — to se pravi, da
ustanova federalne vla-
e pošta. Javne šole je
poboditi iz spon mizer-
nosročnih občin in jih
i v svobodni zavod, ki
ciran iz federalne bla-
pod direktno kontrolo
departamenta za šolstvo
zbo.

opitneži vseh vrst, ki
mislijo tako kakor so
jihovi očetje v dobi
kočij pred petdesetimi
protujejo vsaki centra-
lin ponosno poudarjajo
avtonomijo. Ampak ta
avtonomija jih je baš v
grdo vsekala po nosu
lokalna blagajna odpo-
n treba je bilo beračiti
ngtonu za denarno po-
ko se centralizira ve-
tal in ko se centralizira
ja in kontrola produk-
mora centralizirati vse
vljenje. Zlasti je pa po-
centralizacija in federa-
šolskega sistema, kajti
dar niso kak teaterček,
vsak čas zapre vrata.
socialnega zavarovanja
ystva bi morala šolska
biti prva zadeva fede-
ralnosti, ki bi jamčila brez-
izobrazbo — elementar-
njeskolsko in višješolsko
nemu otroku.

je ljudstvu potrebnejša
armada, ki požre milijo-
rjev letno. Šola mora
vsejem javnimi institu-
najbolj zavarovana in
i ovrhana. To pa zmore
ralna vlada.

ed naj pa vlada krije iz-
obstava? boste vprašali.
da lahko dobi milijarde in
de dolarjev za podporo
ih lahko dobila tudi

KDO JE KDO MED 'KREPKIMI INDIVIDVIJ'

Delavcem plačujejo 30—40c na
uro, sebi nakazujejo stotiso-
čake. Več korporacij se je u-
prilo komisiji

Washington. — (FP) — S
pravilniki "protektirani" delav-
ci, ki zaslužijo — če delajo —
30-40 centov na uro, imajo se-
daj priliko, da pogledajo plače
svojih bossov, načelnikov veli-
kih korporacij.

Poročilo zvezne obrtne komi-
sije pokazuje, da so predsedniki
in podpredsedniki družb sto-
krat in v nekaterih slučajih tu-
di nad tisočkrat več vredni ko
povprečen trpin ali pa najboljši
mehanik, čeprav "delajo" veči-
noma le na golfiških in se zaba-
vajo v svojih podeželskih klubih
ali v mestnih salonih.

Predsednik American Tobacco
Co. G. W. Hill je na primer
l. 1932 "zaslužil" \$705,000 bonu-
sa in \$120,000 plače; pod-
predsednika C. A. Penn in A. C.
Mower sta pobasala prvi \$577,
000, drugi pa \$505,000 bonusa
poleg plače. Isti čas so delavci
prejemali pri tej družbi po 20
centov na uro, tobačni farmarji
pa niti toliko, kolikor so imeli
stroškov s pridelovanjem.

R. W. Woodruff od famozne
"coca cole", posladkane vode, je
vlekel — in še vleče — od \$75,
000 do \$120,000 na leto. Charles
Schwab od Bethlehem Steel je
lansko leto prejel "le" \$250,000
plače in njegov kolega Eugene
Grace pa je bil "degradiran" na
borih \$180,000; 1929 je "zaslu-
žil" \$1,623,000 samega bonusa
in leto pozneje \$1,015,000.

Lamont od Pont, kateremu
smodnik lepo diši, še lepše pr-
dolarji, se je lansko leto zado-
voljil z borimi \$99,999 — dolar-
si je utrgal, da je bil lepši ra-
čun v zvezi z dohodninskim dav-
kom. Myron C. Taylor, velik
boss U. S. Steel korporacije, si
je lansko leto znižal plačo od
\$250,000 do "ušivih" \$163,000

Lepo se čitajo tudi plače na-
čelnikov Wolworth kompanije
družbe, ki v svojih "5 and 10"
izkorišča prodajalke po šest, o-
sem, deset dolarjev na teden
Njen predsednik H. T. Parson
je predlanskim poleg velike pla-
če potegnil \$637,000 bonusa, 18
njegovih kolegov pa po \$50,000
vsak.

E. T. "Shoot a Few" Wier od
Nat'l Steel Co., ki je imela lan-
sko jesen stavko na rokah in je
njen predsednik ukazal šerifu v
Steubenville, O., naj "nekaj de-
lavcev postreli," si je nakazal l.
1930 \$149,000 plače in bonusa
predsednik filijalke v Weirtonu
W. Va., J. C. Williams pa \$142,-
000. Slednji je zadnjič dal na
razpolago kompanijski uniji tu-
di svojo letoviščno palačo za "za-
bavanje" delavcev. "Če poderete
vse stene, bomo pa druge posta-
vili," je bodril svoje z žganjem
in nagimi ženskami omamljene
kulije.

American Smelting & Refi-
ging je plačala predsedniku di-
rektorija \$100,000; Anaconda
Copper predsedniku direktorija
\$214,000 in predsedniku družbe
\$208,000, in to lansko leto, ko so
skoraj vsi rudarji v Butteju in
drugje premišljevali, kje bodo
dobili prihodnje kosilo.

Več družb se je pa federalni
obrti kompaniji postavilo po
robu in ji niso dovolile pregled
poslovnih knjig. Med temi so vse
večje avtne družbe, Mellonove
tvrdke in večje število drugih
mogočnih korporacij.

Tudi Rumunija se "modernizira"

Bukarešt. — Rumunski cen-
zor je udaril tudi po Novem
svetu, glasilu socialistične stran-
ke, ki izhaja dnevno. Ker je cen-
zor za bukreško okrožje pre-
povedal rabo besede "sodrug",
je eksekutivna stranka v znak
protesta suspendirala publikaci-
jo za več dni oziroma za nedolo-
čen čas.

Posojila vlade na- rasla preko pet mi- liard dolarjev

Samo bankam je vladna korpo-
racija posodila brez malega
dve milijardi

Washington, D. C. — Posojila
RFC (vladne korporacije za fi-
nančno rekonstrukcijo) so ob
koncu februarja znašala štiri mi-
lijarde in 786 milijonov dolar-
jev. Prošnje za posojila prihaj-
ajo neprestano in samo v fe-
bruarju je RFC posodila četrtno
milijarde dolarjev.

Banke dolgujejo vladi do dan-
es eno milijardo in 521 milijo-
nov dolarjev. Teh bank je 6191
poslujočih in 2104 zaprte. Ker
morajo banke prodajati vladi
prednostne delnice za jamstvo
posojil, je vladna korporacija že
nakupila za okrog pol milijarde
dolarjev teh delnic.

Do danes je RFC dobila vrnje-
nih posojil v skupni vsoti eno
milijardo in 198 milijonov do-
larjev.

Socialistične unije razpu- ščene v Avstriji

Klerofašistični listi začeli hu-
skati proti židom

Dunaj, 7. marca. — Dollfussova
vlada je včeraj dekretirala raz-
pust vseh socialističnih delav-
skih strokovnih uniij v Avstriji.
Delavcem je ukazano, da se mo-
rajo pridružiti novi "korpora-
tivni uniji", ki bo obsegala vse
delavstvo; kdor se ne pridruži
tej uniji, ne bo dobil dela.

Vladni listi so zdaj začeli zlo-
no hujskati proti židom. Dolže
socialiste, da so oni naselili ži-
dovske zdravnike na Dunaju.
Dollfussova cenzura pa mirno
pušča hujskajoče članke v jav-
nost.

Osebnost glasilo monarhistične-
ga justičnega ministra Schusch-
nigga je bilo včeraj zaplenjeno,
ko je poročalo, da je bilo med
hajmverovci v civilni vojni mno-
go hitlerjevcev, preoblečenih v
hajmverovske uniforme.

Človeka, ki je v Brucku izdal
skrivališče socialističnega vodi-
telja Wallischa, katerega so po-
tem obesili, so včeraj našli ubi-
tega.

Stavka oblačilnih delav- cev v Chicagu

Za priznanje unije so zastavkali
izdelovalci kravatov

Chicago. — Okrog osemsto iz-
delovalcev kravatov je zastav-
kalo za priznanje unije in zviš-
anje plač. V mestu je okrog dva
ducata kravatnih tovarn, veči-
noma majhne delavnice, izmed
katerih uposljuje največja do 75
delavcev. Kljub temu pa je novi
uniji uspelo, da je prvih par dni
potegnila pretežno večino delav-
cev na stavko.

Stavka bi se imela pričeti že
zadnji jesen, bila pa je odgo-
dena radi slabe sezone, za kar je
deloma pivila stavka v svilo-
prejnicah na vzhodu.

Priznanje unije je glavna za-
hteva; nič manj važno tudi ni
vprašanje plač. Kljub novemu
"dealu" so operatorice zaslužile
le od šest do osem dolarjev na
teden, rezači pa največ \$14. U-
nija zahteva pravilniške plače —
od \$13 do \$35 na teden in prepo-
ved oddajanja dela na dom. V
stavko je posegel vladni pose-
dovalac, ki deluje za sklenitev
kolektivne pogodbe.

Poljski fašisti ustanovili novo stranko

Variava. — Poljska je zadnje
čase dobila novo fašistično stran-
ko, ki ima že luksuzne urade.
Člane zbira med antisemiti in
pripadniki bivše antidelavske or-
ganizacije Razvoj, ki je bila pred
več meseci z antisemitsko vred
razpuščena. Vse izgleda, da no-
vo fašistično gibanje financira-
jo nemški nacija — Hitler.

FAŠIZEM DVIGA GLAVO TUDI V FRANCJI

Financirajo ga municijaki in je-
klarski baroni, ki kontrolirajo
časopise. Delavstvo mu je
zaenkrat stopilo na vrat

Pariz. — Ali bo šla tudi Fran-
cija za Avstrijo, Nemčijo in I-
talijo, ni prazno vprašanje, če-
prav reakciji ni zaenkrat uspelo
z zrušenjem tretje republike.
Fašizem je spredel že močno
mrežo in mnogo vplivnih psev-
do-republikancev je pričelo go-
jiti globoke simpatije do Hitler-
ja in njegovega režima.

Poleg monarhistov, ki se zbi-
rajo okrog lista "Action Fran-
caise" in rujejo proti republiki,
je mogočen zbor republikanske
reakcije, ki si želi francoskega
Mussolinija oziroma Hitlerja.
Tega do zdaj še ni na vidiku,
obstoji in se razvija pa močno
fašistično gibanje, ki s časopis-
jem pripravlja tla za "narodni
preporod", fašistično revolucijo

V nobeni državi ni časopisje
tako korumpirano kot v Franci-
ji, ki je za denar na prodaj ne le
domači vladi, nego tudi tujim
Velik del časopisja pa je v za-
kupu industrijskih mogotcev,
predvsem jeklarskih, municij-
skih in premogovniških intere-
sov. Vplivni pariški dnevnik
"Temps", last industrijskih ba-
ronov, je pričel odprto lomiti
kopja za Hitlerja. In s "Temp-
som" je najmanj ducat najve-
čjih francoskih listov.

Glavni vzrok za to novo "ori-
entacijo" je — profitarstvo
Francoski magnati so prišli do
zaključka, da je Hitler najbolj-
ši zaveznik radi tega, ker inš-
stira in faktično tudi oborožuje
Nemčijo. In oborožena Nemčija
pomeni tudi oboroženo Francijo
vse skupaj pa novo vojno in pro-
fite.

Na eni strani je reakcionarna
nacionalistična fronta pričela s
kampanjo za "zblizanje" s Hi-
tlerjevo Nemčijo, na drugi pr-
straži v vojno in kaže na potre-
be še večje armade. Za liberalne
Nemčijo ni to časopisje imeli
niti ene dobre besede, — za faš-
istično Nemčijo je zdaj prikriti
in odprto začelo gorati navdu-
šenja.

In kakor so nemški in zuna-
nji kapitalisti financirali Hitler-
ja, med njimi je bilo poleg ame-
riških in angleških tudi več
francoskih, tako so slednji od-
prli svoje blagajne tudi fran-
coskim fašistom. Direktno evi-
dence sicer ni, indirektno pa do-
volji.

Staviskijev škandal je bil le
pretveza za zadnje fašistične iz-
grede, v katerih se je združila
vsa reakcija. Inscenirani so bili
umetno z najgršo demagoško
kampanjo po časopisju in plaka-
tih. Posebno hujskajoča je faš-
istična kampanja s plakati, ki o-
dejavajo stene Pariza. Na teh pla-
katih so podpisane vaakovratne
nacionalistične organizacije, ki
hujskajo narod proti demokra-
tični republiki.

In ko je Daladierjeva vlada
odslavila policijskega načelnika
Chiappa, ljubljenska reakcije,
všed njegove zapletenosti v Sta-
viskijev škandal, je vsa reakcio-
narna banda pričela obračati ne-
bo in pekel z zahtevami, naj vla-
da takoj prekliče njegovo pris-
ljeno demisijo. Načrtovala je dr-
hal na direktno akcijo proti Da-
ladierjevi vladi, ki je demisio-
nirala kljub temu, da je imela ve-
čino zbornice na svoji strani.

Edina sila proti temu valu re-
akcije je francosko socialistično
delavstvo. Če bi unije in socia-
listična stranka bile zadnjič ne-
pripravljene, če bi ne bile segle
naglo po drastični akciji, bi bila
francoska reakcija danes bliže
zmage; mogoče bi jo že slavila
kakor jo slavi v Avstriji.

Mobilizacija delavstva takoj
po pričetku pariških nemirov in
napovedi generalne stavke, je pa
(Dolje na 3. strani.)

Korak v kongresu za trideseturni teden

Stavka na K. C. S. želez- nici je odgodena

Družba se pripravila na zdrobi-
tev stavke: najela je krdele
skebov in si nabavila arzenal
orožja

Washington. — Tik pred dva-
najsto uro se je federalnemu žele-
zniškemu koordinatorsju East-
manu posrečilo, da je bila stav-
ka pri Kansas City Southern
odgodena do 1. aprila. Pričeti
bi se imela 1. marca, družba pa
je na Eastmanovo intervencijo
pristala na pogajanja z zastop-
niki železničarjev.

Prizadeto so štiri bratovščine
— strojevodje, kurjači, konduk-
teri in pomožni kondukteri, edi-
ne organizacije železničarjev,
katere družba tolerira — valed
moči. Za vse druge delavce ima
kompanijsko unijo. Zdaj je ho-
tela in še skuša zdrobiti tudi te
organizacije oziroma jim usiliti
slične delavske pogoje kakor jih
je železniških magnat Loree u-
vedel pred leti pri Boston &
Main železnici na vzhodu. Ta
magnat kontrolira tudi K. C. S.
železnico.

Od 550 prizadetih članov ome-
njenih štirih železniških bratov-
ščin je 548 odglasovalo za stav-
ko — vsi razen dveh. Tukaj
ne gre za nobeno zvišanje plač
ali izboljšanja pogojev, ampak
le za ohranitev starih pravic.

Družba, ki hoče izvesti novo
"varčevanje", ima očitno do-
sti denarja za skebe in strelna
orožja. Rekrutirala je 675 ske-
bov in si nabavila velik arzenal
revolverjev in strojnih pušk.
Skebe je dobila pri Virginia &
Western Maryland železnici,
kjer je bila pred nekako deseti-
mi leti stavka zdrobljena.

V smislu obstoječega železni-
škega zakona Eastman lahko
nastopi proti družbi na podlagi
določb "proti potratu in nepo-
trebnih stroškov." Do zdaj še
ni podvzel druge akcije kot da
je družbo prisilil na nadaljnja
pogajanja z unijami. Ker je
vzdrževanje skebov gotovo "po-
trata" in nabava orožja so "ne-
potrebni stroški", družbo tudi
lahko prisili, da se iznebi te pa-
rafernarije.

Na njegov prejšnji ukaz, da
morajo železnice likvidirati kom-
panijske unije oziroma držati
roke proč od delavskih organi-
zacij, se ta železnica kakor tudi
več drugih ni niti zganila.

Letalo padlo in štirje mrtvi

Petersburg, Ill. — Potniško le-
talo American Airways družbe
je 6. t. m. v sneženem viharju
padlo na tla v tukajšnji okolici
in pilot ter trije potniki so se u-
bili. Med ubitimi potniki je bil
tudi Hugh Sexton, aviacijski u-
rednik čikaške Tribune.

(Ako je čikaška Tribune lo-
gična, bi morala zdaj trditi, da
je ta nesreča "uboj", za katerega
je odgovorna privatna letalska
družba, ki je poslala neizkušene-
ga pilota v zrak!)

Zdravnica-morilka dobila 25 let ječe

Chicago. — Dr. Alice Wyne-
koop je bila v torek pred sodi-
ščem spoznana za krivo umora
svoje sinahe in obsojena je bila
na 25 let zapore.

Kuga v Indiji: 1200 mrtvih

London, 7. marca. — Iz Indije
poročajo, da je tam izbruhnila
kuga in v enem tednu" je pomo-
rila 1200 oseb. Ljudstvo beži na
vse strani in raznaša bolezen.

Upornost v New Yorku padla

New York. — V industrijah
države New York je upornost
padla za 1,5% v februarju v pri-
nizeri z januarjem, kar je razvid-
no iz poročila državnega delav-
skega departamenta.

Jeklarski in avtni magnatje po-
zvani v Washington, da se za-
govarjajo zaradi kompanijskih
uniij. Silen odpor industrijskih
kraljev proti skrajšanju de-
lovnika in zvišanju mezd

Washington, D. C., 7. marca.
— Odsek za delo v spodnji kong-
resni zbornici je včeraj soglas-
no odobril zakonski načrt za
splošno znižanje delovnika na 30
ur v tednu. Načrt obenem dolo-
ča, da morajo delavske unije i-
meti enako zastopstvo kakor de-
lodajalci v vseh odborih NRA.

Na podlagi tega načrta bi indu-
strije dobile 90 dni časa, da se
reorganizirajo in pripravijo za
trideseturni delovni teden. No-
bena oseba ne bi smela imeti
istočasno dveh služb, odnosno
dveh plač. Načrt bo predložen
zbornici v najkrajšem času.

Washington, D. C., 7. marca.
— Pritožbeni odbor NRA je vče-
raj obvestil zastopnike industrij,
ki predstavljajo oblast za izva-
janje industrijskih in drugih
pravilnikov (codes), da bodo
lastniki jeklarskih industrij in
avtomobilskih tovarov poklicani
v Washington, da se zagovarja-
jo proti obtožbam zaradi nepre-
stanega kršenja pravilnikov in
zakona Nire.

Obtožbe in pritožbe se v glav-
nem tičejo delavske sekcije za-
kona Nire. Jeklarski in avtni
magnatje so največji kršilci te
sekcije, katere daje delavcem
pravico do lastne organizacije, ne
da bi jih delodajalci smeli ovi-
rati pri organiziranju. Delavci v
jeklarski in avtni industriji so
dosledno ovirani na vse mogoče
načine in namesto da bi jim de-
lodajalci dovolili vstop v samo-
stojne delavske unije, jih silijo
v svoje, kompanijske unije.

William H. Davis, direktor
pritožbenega odseka NRA, je de-
jal, da ta stvar se mora enkrat
izčistiti.

Gdanski socialisti dobili leto zapore

Danzing. — Tukajšnje fašisti-
čno sodišče je obsodilo na leto
dni zapore Arthurja Brilla, so-
cialističnega poslanca in vodi-
telja strokovnih uniij. Obsojen
je bil, ker je iz unijske blagaj-
ne posodil 15,000 goldinarjev so-
cialističnemu listu "Danziger
Volkstimme."

Fašisti so ga obtožili na zna-
ni formuli "poneverjenja unijs-
kega denarja". Resnica je, kar
je tudi predsednik gdanske zbor-
nice, ki je v rokah fašistov, pri-
znal, da ne gre za poneverjenje,
ampak za perzekucijo Brilla. On
je posodil denar listu tik predno
so fašisti zasegli unije in njih
premoženje. (Gdansko je "avo-
bodno" mesto in pod nadzorom
Lige narodov. Pri zadnjih
volitvah so fašisti dobili nad-
njenj kontrolo in pričeli posne-
mati Hitlerja.)

Zenska imenovana za federalno sodnico

Washington, D. C. — Predse-
dnik Roosevelt je poodil drugo
staro tradicijo, ko je te dni i-
menoval Florence E. Allen iz
Clevelanda, O., za federalno so-
dnico na okrožnem apelnem so-
dišču v Ohio. To je prva fede-
ralna sodnica v Združenih drža-
vah.

Dolg delovnik za državne name- ščence

New York. — Nad deset tisoč
državnih nameščencev dela 12
ur na dan in sedem dni v tednu,
pravil M. J. McDonough, pred-
sednik Assn. of State Civil Ser-
vice Employees.

Sovjeti podarili Fordu dva avta

Moskva, 7. marca. — Sovjetska
vlada je poslala ameriškemu
avtnemu magnatu Fordu darilo
— dva ruska avtomobila. To sta
prva sovjetska avta, ki sta bila
poslana v Ameriko.

NAZNANILO IN ZAHVALA

Potrtega srca naznanjam sorodnikom, znancem in prijateljem žalostno vest, da je nemila smrt pretrgala nit življenja, ljubeega moža in očeta

LOVRENC SMOLEJA

Oh smrti je bil star 41 let. Doma je bil iz Kranjske Gore na Gorenjskem. V Ameriki je bil 23 let. Bolehal je nad 10 mesecev in nazadnje podlegel za rakom na pljučah. Na tem mestu se najlepše zahvalimo vsem prijateljem in znancem, ki so ga obiskali za časa njegove bolezni in ko je ležal na mrtvačnem odru, vsem ki ste ga spremlili k zadnjemu počitku, ter že po čemu pa za darovane krasne vence nim iz cosednjih mest kot iz Chisholma, Gilberta, McKinleya, ter mrs. Zabukeyee, ki je prihitela iz Dulutha na posloviti od njega. Srčna hvala za darovane vence sledečim: Mr. in mrs. A. Lautiger, mr. J. Lautiger, miss Anne Junke, mr. in mrs. Praznik, mr. in mrs. A. Merle, mr. in mrs. A. Zakrajsek, mrs. George Ozanich, mr. in mrs. J. Repar, mr. Joseph Verant, mr. in mrs. P. Petrich, mr. in mrs. J. Kuzma, mr. L. Brihar, mrs. Frank Petermel, mrs. Kristina Kolar, mr. in mrs. J. Jance, mr. in mrs. Jack Virant, mr. in mrs. A. Mertely, mr. in mrs. J. P. Ahlin, mr. in mrs. J. Kodak, mr. in mrs. J. Martelle, mr. in mrs. Frank Oorten, mr. in mrs. J. Culkar, mr. in mrs. Joseph Sterbenitz, mr. in mrs. J. Podbeschek, mrs. Mary Zabukeyee, mrs. F. Frantz, kakor tudi Oliver Iron Mining Co. in društvo št. 130 SNPJ in društvu št. 69 SNPJ, katerega član je bil skozi 22 let. Še enkrat naka najzvrnejša hvala vsem skupaj in za vse. Ako smo katerega imela izpustiti prošimo, da nam oprosti. Tebi, dragi in ljubi soprog in oče, pa želimo, počivaj v miru v hladni ameriški zemlji. Odšel si in zapustil si nas same, sledili ti bomo tudi mi. Naš spomin na Tebe hode ostati za vedno med nami, dokler tudi mi ne pridemo za Teboj. Ker kratki so dnevi na svetu za nas in hitro nam zgine odločeni čas. —Žalujoci ostali: Mollie Smolej, soproga; Lovrene Jr., Mollie Jr. in Julija hčere, vsi v Evelethu, Minn.

Louis Adamič

SMEH V DŽUNGLI

ANTONIOGRAFIJA AMERIŠKEGA PRISILJENCA
Poslovenil Stanko Leben

Svoboda, na primer, je v Američanovem običajnem mišljenju padla na podrejeno mesto; toda včasih se zgodi, da ima človek še priliko videti, da volja do svobode še ni docela zamrla med "jokeljni", kakor jih imenuje Mencken. Minuli teden sem bil na veliki ljudski veselici v San Ubaldu (pri Los Angelesu). Plesalo se je in zmerno pilo in razen nekaj starih samice in samcev so se meščani in gostje imenitno zabavali. Toda sredi plesa je vdrila na veselilni prostor federalna prohibicijska policija iz Los Angelesa, rekoč, da ima nalog, aretirati odbor, sestojec iz župana, policijskega načelnika, okrajnega sodnika in še iz nekaterih drugih odličnih meščanov. Župan se je poskušal pametno porazgovoriti z dečki, ki pa niso hoteli niti za las odjenjati od naloge. Tedaj jih je obkolila gruča raskavih in trdih kmečkih fantov in železničarskih delavcev, in ko je sodnik zaklical: "Zdaj pa le po njih, dečki!" so jih zgrabili, jim odpeli službene znake, jih jim pritrčili na zadnjo plat, jih porinili na cesto in plesali dalje.

Ko sem se istega večera vračal domov in sem skozi Long Beach vozil z največjo brzino, me je ustavil stražnik in me zapisal; a ko sem mu povedal svoje ime, se je spomnil, da je čital neko mojo stvar, ki sem jo priobčil v "Mercury" in ki mu je ugajala; raztrgal je listek, na katerega me je bil zapisal, in me prosil, naj za trenutek stopim k njemu na dom, ki je v bližini, da pregledam nekaj pesmi, ki jih je zložil. In kar je še več: pesmi niso bile slabe.

Zadnja leta sem doživel še več takih zabavnih in izpodbudnih dogodkov. Morda niso značilni za Ameriko, a zdi se mi, da so njena posebnost in ne brez vsakega pomena. Sicer pa so taki vidni dogodki komaj kdaj tipični za Ameriko. Tipičnega Američana ni. Amerika je dežela hitrih menjav ("zdaj se pokaže, zdaj zopet se skrije"), ne tipov in tipičnih stvari ali dogodkov...

Ameriško življenje obdaja neka porogljiva prevrtljivost, ki ugaja mojemu smislu za dramatičnost. Včasih se mi zdi, da Amerika s svojim mrzlihim delovanjem, z napačnim pojmovanjem vrednot in z nezadovoljstvom, ki sledi iz vsega tega, obljublja vendarle še nekaj velikega; morda je ta obljuba, ki jo vidim zakrito v sedanjem ameriškem življenju, varljiva, vendar zajema in vnema človeku domišljijo, da začenja misliti in čutiti se sam po ritmu prostranega, raznoliškega, boleznega, prekipevajočega, tragikomičnega (to je komičnega z emfazo) življenja te dežele.

Res je, da so "Coolidgejeva prosperiteta" in drugi vplivi privedli večji del ameriškega ljudstva do neke lenobne, samopašne brezbrzičnosti, ki ni le prazna beseda; a pod to omtvetlostjo vre nezadovoljstvo z najočividnejšimi značilnostmi ameriškega življenja, prikrita volja, premagati to razkrajajočo kužnost (ali kakor že kdo hoče imenovati zmes anarhične velekupčije, demokracije in organiziranega kršcanstva), ki je odgovorna za plehko povprečnost ameriške civilizacije. Morda se to vrenje še bogve kaj ne dotika površine; vendar je zanimivo opazovati njegov potek. Vsak trenutek utegne priklopiti na površje.

EPILOG

Ko sem leta 1929. končal to knjigo po načrtu, ki sem ga zamislil, je moje zanimanje za dve leti nenadoma krenilo v druge smeri.

Moj nazor o Ameriki se od leta 1929. niso bistveno spremenili. Gmotno je ameriška celina sijajna. Nepreračunljiva je njena moč. Posejana je s sijajnimi ljudmi. Veliki finančni polom leta 1929. in sledeči dogodki pa so jo bolj ko kdaj poprej spremenili v ekonomsko, politično in socialno džungljo.

"Milijoni 'uspelih' ljudi — ljudi podobnih Stefanu Radinu — so strmoglavili v temino, ne da bi vedeli, kaj se je zgodilo z njimi. Mnogi so izvršili samomor. Zdravilišča so polna moških in žensk, ki so bili nekoč mogočni in premožni in sedaj hirajo od otožja. Bivši milijonarji zahajajo v delavske posredovalnice.

Okoli deset milijonov delavcev, med katere so všteti milijoni mojih sorojčakov in drugih priseljencev, je brez dela. Ko to pišem, njihovo število še narašča in nikjer ni videti kon-

ca. Zdaj niti "gnoj" niso več. Džunglja rodi prebogato in jih več ne rabi. Največja džunglja na svetu je prenapolnjena s gnojem in ne ve, kaj bi z njim.

Mencken pripominja ("The American Mercury" za januar 1932.), da so Združene države v "strašotni zmedi... v vražji zmedi". Njegova diagnoza ni manj splošna in manj netočna od diagnoz drugih publicistov in javnih delavcev, ki so jih nekoč častili zaradi njihove bistrovidnosti.

Leta 1928. je zaupljivi in smehljajoči se Herbert Hoover s trdnim glasom ugotovil, da je najvišji smoter ameriškega življenja, da bi bil piščanec v vsakem loncu, svilene nogavice na nogah vsake ženske in dva avtomobila v vsaki lopi. Če se danes pokaže njegov obraz na platu v kinih, je živa slika bojazni, prikrajšanja in osuplosti. V nekaj letih je džunglja porazila velikega Hoovera — ta tipični produkt džunglje — in vse, za kar je jamačil.

Toda dočim so moji namori o Združenih državah ameriških leta 1931. isti, kakor so bili leta 1929, se mi vendar od nedavna zdi težko, smejati se stvarim in razmeram v džunglji, čeprav vem, da je na primer v bistvu smešno, če delavci iz čevljarn hodijo s slabo obutvijo, če delavci iz predilnic nimajo pozimi toplih oblek, če rudarji tretpaajo po mrzlih bajtah, če milijoni merikov, pšenične in krompirja gniijejo po farmah in skladiščih, ko se drugod po svetu bori na milijone ljudi z najhujšo bedo. L. 1928. smo se Lenard Podgornik, Stefan Radin in jaz krohotali džungljo do zariposti; leta 1931. pa je ta džunglja pregrozna, prepolna strahot in zajedalstva, da bi se človek zabaval v nji in se ji smejal. Pripominjam, da smeh tistih, ki se kdaj pa kdaj še smejejo, ne zveni naravno in zabavno, ampak histerično. Celo Mencken ni več tako vesel in kratkočasen, kakor je bil prejšnje čase.

Zato zaključujem to povest o svoji prigodi v Ameriki, ki sem ji dal naslov "SmeH v džunglji" s koncem leta 1928. Nekoč jo bom morda povzel v drugi knjigi, pod drugačnim naslovom. Nemara pa tudi ne.

Polom leta 1929. znači po mojem mnenju konec enega razdobja. Prav zdaj živimo v prehodni dobi — v času hudega in splošnega prikrajšanja, osuplosti, pritiska in bede. Ne vem, kako dolgo bo trajala ta prehodna doba. Verjetno, da precej dolgo. Nemara je to oni bolestni udarec na glavo, ki ga je potrebno ameriško ljudstvo, da se strezni, doživi "prerojenje" in — kakor Podgornik — nastopi pot prevrednotenja dosedanjih vrednot. Kdo bi vedel. Toda zdi se mi, da dandanes mnogo ljudi v Združenih državah začenja resno razmišljati, staviti resna vprašanja, spoznavati same sebe in svojo okolico. Milijoni Američanov so se zanimali le za kupčenje denarja, za piščeta v loncih, za svilene nogavice in za avtomobile v svojih lopah; zdaj proučujejo ekonomijo in se ozirajo sami vase. Milijoni spremljajo z globokim in dobrohotnim zanimanjem ogromni napor in poskus Rusije, ki se trudi, da bi premišljeno in po načrtu zavojevala in uredila kaos. Nemara se že pričenja dvigati val nezadovoljstva z najočividnejšimi značilnostmi ameriškega življenja in ameriških vrednot, ki jih je leta 1928. tako smelo proslavljal in posebljal Herbert Hoover. Nemara smo že sredi revolucije; nemara bo čez nekaj let ta val nezadovoljstva zgrabil blazine, čezmerno proizvajajoče in uničujoče sile, ki sedaj proste in brez nadzora snujejo v džunglji, ter skušal spremeniti džungljo v civilizacijo. Nemara pa smo se zakvačili na zgodovino, na junaško idejo, skrito za ruskim poskusom.

Jaz osebno pa tudi sedaj še nimam nobene stvarne pritožbe zoper ameriško džungljo. Prišel sem semkaj, ker se mi je hotelo razburjivosti in prigodi. Odkar sem tu, nisem nikoli stradal delj nego dva dni. Tu sem sedaj. Džunglja je bila in je še vedno silno zanimiva. Prezanimiva. Včasih je preslila v svoji zamatnosti in melodramatičnosti. In kakor že povedano, sem nedavno spoznal, da se je težko smejati. Toda tu sem in tu nameravam ostati.

V Novem Yorku, januarja 1932.

KONEC.

Zapiski političnega kaznjenca v Italiji

Za Prosveto napisal Peter Zele

(Nadaljevanje.)

Seveda, kdor greši, se mora tudi pokoriti. To je pravično. Ali med pokoro in pokoro je več ali manj razlika. Pokora mora biti primerna krivdi, sicer je brezsmiselna. Če potreben uboječ ukrade kos kruha ali približno njegovo vrednost, se ga ne sme kaznovati v isti višini, ali celo huje, kot onega, ki odnese milijone. Izza časa, mojega jetništva pa so mi znani taki in podobni slučaji. Da, še več, milijonski tatovi so bili oproščeni. Ko preprosti človek to vidi in ali, on, ki se je rodil tako rekoč v blatu, ki je rasel brez prave vzgoje in živel vedno v siromaštvu, si pač misli, da ni pravice na svetu in da si jo lahko vsak

kroji po svoje. Kar je dovoljeno onim, to ne more biti prepovedano samo meni, meni tak človek. Manjka pa mu tiste prebriansnosti in premetenosti, ki pripomore uglednim zločincem do uspeha pri njihovih nepoštenih poslih. Zato ga "pravica" hitro izlesi in ga kaznuje, ne da bi se zanimala, zakaj je postal zločinec.

Zakon oziroma izvrševalec zakona mu naloži na rame večjo ali manjšo kazen in ga pošlje na "varno". Tu naj bi se spokoril in popobljajal. Postal naj bi zopet vreden član človeške družbe.

Zgodi se pa baš nasprotno. Kaznovani se kar naenkrat znajdejo med njemu ali več podobnimi ljudmi, ki mu sličejo popolnoma le v tem, da so se tudi oni pregrešili proti zakonu. In pa da nosijo enak kroj, da se morajo pokoravati isti strogi disciplini.

Človek, ki je prvkrat v ječi zaide med propalice, v vseh uče-

nostih zločinske tehnike in prak-

dolžnost, ali to so le izjeme, ki potrjujejo pravilo.

Kako naj se torej poboljša nesrečnik, ki je zagazil v blato zločinstva? Kako naj se spravi s človeško družbo in se po prestani kazni povrne v skupnost kot enakovreden njen član? Če mu pa ta jasno dokazuje, da ga ne mara, kaj mu prestaja? Ostanetam, kamor ga je postavil zakon: med zločinci v svobodi, med njimi v ječi. Ni čudno tedaj, če se v njem zbudi sovraštvo proti tej družbi. Toliko bolj, če je imelo že poprej korenine v njegovi notranjosti. Prebudi se z vso elementarno silo.

Človek ni rojen zločinec. Vse tozadevne teorije in nauki so brez podlage in vrednosti. Lom brosovo merjenje lobanj in izboklin je brez pomembno, skoraj brezsmiselno. Življenje in njegove okoliščine pripeljejo človeka na zločinska pota.

Vsako človeško bitje je podvrženo slabim nagonom in nagnjenostem k dobremu. V vsakem človeškem srcu, pa naj bo še bolj izprieno, spi vsaj rahel čut dobrote. Tekom mojega večletnega bivanja med zločinci sem se o tem prepričal. Še bolj zakrknjeni grešniki so se v gotovih trenutkih pokazali dobri in iskreni.

Spominjam se Vicenza. On je bil pač najslabši človek v naši sobi. In vendar je zajokal kot otrok, ko je umrl številka 3845, čeprav ga je večer poprej okradel in grdo ravnal z njim, dokler je še živel. Morda se je kesal, da je zagrešil nad njim. To je že iskrenost, ako ni dobrote.

Izključno samo hudobnih ljudi torej ni in najbrže tudi popolnoma dobrih ne. V naši notranjosti se bije večni boj med dobrim in slabim. Okolica, vzgoja in življenske prilike pa pripomorejo do zmage enemu ali drugemu čustvu, kakor pač vplivajo na posamezno osebo.

Jaz sam, na primer, ne bi najbrže nikoli spoznal ječe, da nisem živel v razmerah, ki so me prisilile, da sem postal upornik. Moja vzgoja in drugačne okoliščine bi me gotovo ne privedle v celico, kjer sem preživel toliko časa.

Mnogi izmed mojih znancev iz ječe so postali številke le radi tega, ker jim usoda — boljše dotični, ki jo krojijo človeštvo — ni dala tega, česar so upravnice pričakovali, namreč človeku dostojnega življenja. Rodili so se v revščini in v siromaštvu, živeli, dokler niso podlegli izkušnjavi. Med njim so bili tudi taki, ki jim ni ničesar manjkalo, pa so bili tako vzgojeni, da jim ni bilo nikdar dovolj. Sadovi pomanjkljive vzgoje so se maščevali nad njimi. Zadovoljnost jim je bila nepoznana.

Delinkvenca se je pomnožila in razširila posebno po vojni. Ne smemo se čuditi temu dejstvu. Povprečni človek, ki je doživljal vse vojne grozote, ki je videl padati in umirati milijone najboljših ljudi in uničevati ogromna, brezštevilna bogastva, ni mogel doumeti, ne poiskati vzroka tej strašanski in strahotni zablodi človeštva. In vsilila se mu je v dušo misel: Če skupno lahko morimo in ropamo brez pravega vzroka, čemu in zakaj ne bi smel sam za sebe, v svojo korist. Gotovo je to sklepanje zablodno, napačno in neutemeljeno. Kajti zločin je vedno zločin, pa naj bo doprinese ali izvrašen v katerikoli svrhu in namen. Nekateri vzroki in dejstva, kot na primer, politični, ali oni izvirajoči iz ljubezenske strasti ga nekako omilijo in pokažejo v manj odvratni luči, toda opravičiti ga ne morejo nikdar.

Nikdo nima pravice kratiti življenja sočloveku. Tu ne drži noben vzrok, nobeno dejstvo.

Življenja pa ne krati samo oni, ki človeka fizično, s surovo silo človeka ubije ali rani, temveč vsi, ki škodujejo zdravju na kakršenkoli način, bodisi z izžemanjem in izkoriščanjem, bodisi z moralnim nasiljem. Kdor ne plača dela po njegovi vrednosti in po potrebi delavca, je ubijalec, kakor oni, ki naperi samokres na svojo žrtev in jo umori. Oni, ki z moralnim nasiljem požene človeka v obup, je morilec kakor tisti, ki napade poedinca s kolom. Krivda teh je celo večja, ker njihove žrtve več in dalj časa trpijo.

(Dalje prihajajo.)

Brezimno pismo

Napisal Lindy

Dr. Franc Keller je pobral pismo, ki ga je bil pravkar vrgel v košaro za papir, in ga zbral. Ne, da ga njegova mala, sladka ženica vara — ne, saj ni mogoče. Še enkrat je prebral kratki stavek, napisan na najnavadnejšem pisemskem papirju:

"Če se hočete na lastne oči prepričati, da vas vaša žena vara, stopite drevi ob šestih k Rennerjevim, Rožna ulica št. 25. pritličje. Tam jo boste lahko presenetili. Dober prijatelj."

Brez podpisa, seveda! Kdo bi tudi imel toliko poguma, da bi se podpisal na tak nesramen zmazek! V drugo je hotel pismo vreči v košaro — in se sam nad seboj razarditi, da nima toliko poguma. Če bi bilo vendarle res, če so partije bridže, na katere je Elza zadnje čase tolikokrat šla, res zgolj preteveza, da se setaja s svojim ljubimcem? ...

Pri kosilu se mu je zdelo, kakor bi bil poljub njegove žene danes za spoznanje hladnejši. Ali ne bi bilo boljše, da ji kar odkrito pove, naj se mu izpove? To slepmišenje, ta negotovost in medsebojno nezaupanje — tega ne bo dolgo prenesel.

"Kam pa greš opoldne, srček?" jo je oprezno vprašal. "Spet na bridž?"

"Ne," je zategnila, kakor v zadregi. "Več nujnih potov imam, pa k modistinji moram."

Premetena je, je pomislil, zato se ne mara zagovoriti; kako lahko bi jo vjel, če bi čisto do ločno rekla, tja in tja.

"Ali imaš danes tudi toliko dela?" ga je vprašala. "Ali ne bi šla pote v urad? Sicer ne vem natanko, ob kateri uri naj bi se oglasila..."

"Najbrže ne bom ves popoldan v uradu, k nekemu bolniku bom moral na dom."

"Toda k večerji prideš?"

"Seveda," je zagodrnjal in se hladneje poslovil kakor po navadi.

Popoldne mu je bilo popolnoma nemogoče, da bi se zbral. Misli so se mu podile po glavi. Trdno je bil odločen odpeljati se ob šestih v to Rožno ulico in na vsak način dognati, kaj je s stvarjo.

Malo pred šestjo ga je iznenada poklicala žena. Čudno, strašno čudno; drugače ga ni v uradu nikoli klicala, ker je vedela, da ga moti pri delu.

"Oh, Franc, hotela sem te samo vprašati, ali se ti ne bi hotelo iti zvečer v kino, pa bi mi mogoče vzela vstopnice."

Tako torej, ni mu prav zaupala, pa se je hotela prepričati, ali je še v pisarni, da je ne bo presenetil v mestu; zastran vstopnic je bila očitno gola preteveza. Vstopnic bo še zvečer na blagajni dovolj.

Dokaj kratko ji je odgovoril, da še nič ne ve, da bo morda imel še doma nekaj dela; za vstopnice bi bilo še po večerji čas.

Tako torej. Zdaj se bo peljala v Rožno ulico in se sestala s svojim ljubimcem, med tem ko bo on tu sedel in delal. Le zakaj je morala biti ta stvar tako grda. —

Pogledal je na uro: šest minut bo šest. Obkel se je, klical na cesti taksi in vzel ferju, naj se ustavi na vsaki Rožne ulice.

Taksi je obstal v začetku ce z visokimi stanovanjskimi šami. Še je premišljal, ali še malo posesti v vozu in se ogleda okoli sebe, ko privrže mo njegra drugi avto, in v njem spozna svojo ženo. Videl je, ko je Elza plačala šoferju, gledala naokoli, nato pa izgubila v hišo št. 25.

Stekel je po nizkih stopnicah v pritličje. "Vdova Rennerjeva" je visela posetnica na tih in zraven zamazana tabli. "Oddaja sob v najem." Ogleda je bilo vse to! Vrata so bila samo priprta in tako je slišal glas svoje žene: "Prosim, stite me, da trenutek počaka — vsak čas mora priti." Da ne bi prišel, samo ne tisti, ga je tu čakala.

Kratko je pozvonil in mimo gospodinje, ki je prišla pirat v siromašen "salon", ga je žena zagledala, je plan pokoncu.

"Tako," je suho dejal. "Torej torej dobiš." Njen obraz bil ves v solzah. "Ali bi mi lahko povedati, po kaj si šla sem?"

"Tebe sem čakala, Franc," mehanično odgovorila.

"Kaj? Zdaj, ko sem te imel gledal, imaš še poguma, da lažeš v obraz? Ko vendar nisi ko veš, da mora vsak trenutek priti oni drugi? Ali pa stoji mara tvoja dična Rennerica naj na straži in pazi, da mi ne prileti v roke? Ne boj se, nič ne bom storil. Prišel sem zato, da ti povem, da ti ni treba tega skrivaj početi; zdavnaj bi bila lahka prosta, ne pa mi odkrito povedala, ne pa greš pljuvati na vse, kar je med nama."

Osuplo ga je pogledala. "Kaj... ali... saj si vedel, ti prišel na sestanek s svojo bimbko?"

"Kaj naj spet te čenče ponjijo?" Pokazal ji je brezimno pismo. Brez besed je zasrepanj. "Ne... razumem... sem pa... tebe sumila," je jecljala, segla v svojo torbico, mu pokazala natanko enako pismo, ki ga je tudi ona dopisala; dobila; v njem ji je pisal nene, da ima njen mož popoldne ob šestih sestanek pri Rennerjevi vdovi.

Trenutek nato sta ležala drugemu v objemu, v največjem začudenju vrle Rennerice, ki vsega tega ni znala razlagati.

Ključ k uganki sta našla, sta se vrnila domov in odklepa stanovanje: vse je ležalo vzkriz, denar ukraden, dragi nikjer. Neznani pisec ju je izmamil z doma in ju v njem odsočnosti oplenil.

Elza se je zasmejala med zami: "Oh, dragi, kaj mi je bilo mar — ali ni tudi tebi tako, kakor bi se bila danes v drugo ubila? — Sicer pa, mar nisi zavarovana? ..."

Ali ste že naročili Prosveto? Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovini? To je edini dar trajne vrednosti, ki ga za mal denar lahko pošljete svojcem v domovino.

TISKARNA S.N.P.J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časopise, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovanskem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih.

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. Cene zmerno, unijsko dolo prve vrste.

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Avenue

Telefon Rockwell 4994

Chicago, Ill.

Tam se dolo za šolje tudi vse ustrezne pošiljke